ڕەنگدانەوەی نامۆبوون لەنێوان شێرکۆ بێکەس و مەحموود دەرویش-دا

(لێکۆڵینەوەی بەراوردکاری)

(١ - ٢)

سامان محەمەد
(کەرکووک)

دەستپێک

ئەگەرچی ئەدەبی بەراوردکاری بوارێکی سەربەخۆیە و هەر لە کۆتایی سەدەی نۆزدەوە شوێن پێی خۆی چەسپاندووە و خاوەنی بەرنامەی خۆیەتی و لە مێژووی ئەدەب و ڕەخنەی نوێ جیا بۆتەوە، بەڵام ئەمە هەر لەخۆوە نەبووە و بارودۆخی هەندێ لە دیاردەکان لەنێو زمانی ئەدەبەکاندا پردەکانی بە یەک گەیاندووە. بەراوردکاری بۆ خۆی پرۆسەیەکی ڕەخنەییە و بەدواچوون و ئاگاداربوونێکی فراوانی دەوێت بە ڕێڕەوی گۆڕانکارییەکانی سەر گۆڕەپانی ئەدەب و بوارەکانی تریشدا، هەر ئەمەشە کەسی بەراوردکار لە ڕادە و هۆکاری کاریگەربوون دڵنیا دەکات.

سەرەتای بەئەکادیمی بوونی ئەم بوارە، هەستی نەتەوەیی لەپشتەوە بووە و بەکارەکانی «ڤیلمان» ئەمە دەچەسپێت، بەراوردکاری بۆ خۆی گەڕانە بەدوای دیاردەکانی کارتێکردن و کارلێکردن و ڕادە و هۆکاری کارتێکردنەکە، باس کردن و گرنگیدان بەم بوارەش ڕێگە ڕۆشن کردنەوەیە بۆ زۆر لایەنی ئەوتۆ کە پێشتر تاریک بوون و دەروازەیەک بۆ نزیکبوونەوە و ئاگاداربوون لە گۆڕانکارییەکانی جیهان و چوونە ڕیزی ئەدەبە گەورەکان و هاوچەرخ بوونی لێ دەکەوێتەوە.

گەلانی تر کەم و زۆر لەم بارەیەوە کاری خۆیان کردووە و لە خەمی دامەزراندنی قوتابخانەیەکی تایبەتدان، ئەدەبی کوردیش لە هەوڵداندایە، ئەگەرچی بە پلەیەکی نزمتر لەوان، ئێمە لای خۆمانەوە دەستخۆشی لە هەموو ئەوانە دەکەین کە کاریان لەم بوارەدا کردووە و لەم بارەیەوە پسپۆڕن، بەتایبەتی هەوڵەکانی دامەزراندنی قوتابخانەیەکی تایبەت بە بەراوردی کوردی، لەم ڕووەوە جێگەی پەنجەی دیاری چەندین پسپۆر و ئەدیبی ناسراوی گەلەکەمان بەدی دەکەین، هەرچەندەش کەمن، لەوانە: کارەکانی مامۆستا عەزیز گەردی و ئەو چەند نامەیەی خوێندنی باڵا کە پێشکەش بە زانکۆکانی کوردستان و عیراق کراون و پرۆژە گەڵاڵە کراوەکەی د. عادل گەرمیانی بە چەندین پرەنسیپەوە خستوویەتییە بەردەم خوێنەران و ڕووناکبیران بۆ پەسندکردن و پەرەپێدان و چەسپاندنی، ئەم کارانەش بەداخەوە تا ئێستا نەبوونەتە قوتابخانەیەکی دیاریکراو و ئەکادیمی بۆ ئەوەی بەراوردکاری لێ بکەوێتەوە. ئێمەش لەخەمی

شێرکۆ بێکەس

دامەزراندنی ئەم قوتابخانەیە و لەبەر بایەخی گرنگی ئەم بوارە، هەوڵمان داوە ئاوڕێک، ئەگەر کەمیش بێ لەم بوارە بدەینەوە و بەپێی تێگەیشتنی هەنووکەییمان بۆ ئەدەبی بەراوردکاری و لەبەر تیشکی بنەماکانیدا بەراوردێکمان لەنێوان دوو شاعیری سەر بە دوو زمان و نەتەوەی جیاواز کردووە کە پێمان وا بووە بنەماکانی بەراورد دەیانگرێتەوە.

ئاستەنگی پەیداکردنی سەرچاوەی تایبەت بە هەردوو شاعیرمان هاتۆتە ڕێ، بەتایبەتی مەحمود دەرویش، ناچاربووین بۆ هەندێ لایەن و خاڵی دیار پەنا بەرینە بەر تۆڕی جیهانی ئینتەرنێت و دیاردەیەکی زەقیشمان وەکو بابەت لەنێوان هەردوو شاعیردا بەدی کرد، کە ئەویش نامۆبوونە و کردمان بە تەوەری سەرەکی باسەکەمان. ئەگەرچی لە ئەدەبیاتی جیهانیدا زۆر لەبارەی نامۆبوونەوە نووسراوە، بەڵام لە ئەدەبی کوردیدا ئەو نووسینانە زۆر کەمن، ئەمەش بایەخێکی تر بەکارەکەمان دەدات. نامۆبوون چەمکێکی فراوانە و زۆر لە فەیلەسوف و نووسەران لێی دواون و دید و بۆچوونی جۆراوجۆریان لەبارەیەوە هەیە، هۆکاری ئەوتۆشیان بۆ دەست نیشان کردووە کە کاریگەری ڕاستەوخۆیان لەسەر مرۆڤ هەیە بۆ نامۆبوون، باری سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و هی تریش کرۆکی هۆکارەکانن، نامۆبوونیش درێژخایەن نییە و پابەندە بە چارەسەرکردنی هۆکارەکەیەوە، هەردوو شاعیر شێرکۆ بێکەس و مەحموود دەرویش، دنیای غوربەت و نامۆبوون هەناوی داگیرکردوون و ڕاستگۆیانە ئازارەکانی خۆیان لە دەقە شیعرییەکانیاندا بەرجەستە کردووە و ئەزموونی تایبەتی خۆشیان لەم بارەیەوە هەیە، بە شیعرەکانیان دنیای ئەدەبییان هێندەی تر گەورە و ڕازاوەتر کردووە.

نامۆبوونیان هەموو کووچە و کۆڵان و تەنانەت ناڕەحەتی و ئازارەکانی نیشتمان لە ئامێز دەگرێت و خەون و خەیاڵیان پێوە دەبینن، لەم پێناوەشدا هەندێک لە قەسیدە و پارچە شیعرەکانی هەردوو شاعیرمان بە نموونە وەرگرتووە. ڕێبازی زاڵ کە لەم لێکۆڵینەوەیەدا پەیڕەومان کردبێت، ڕێبازی شیکارییە لەنێو دەقە شیعرییەکاندا، ئەگەرچی لە هەندێک شوێنیشدا ڕێبازی مێژووییمان پشتگوێ نەخستووە.

نامۆبوونیش بۆ خۆی هێندەی لەسەر نەنووسراوە، بەتایبەتی لەنێوان دوو کەسی بە نەتەوە و زمان جیاواز، هەردوو شاعیریش بەرزن و چێژی تایبەتی لە شیعرەکانیاندا بەدی دەکرێت، داوای لێبوردنیش دەکەین لە هەر کەموکورییەک کە لە ڕێڕەوی باسەکەماندا دەرکەوتبێ، باسەکەشمان بە پێشەکییەک دەست پێ کردووە و بۆ دوو بەش دابەشمان کردووە، بەشی یەکەم لە سێ تەوەر و دووەمیش بە هەمان شێوە، لە بەشی یەکەمدا، تەوەرێکیان بۆ باس کردن لە چەمک و مێژووی بەراوردکارییە، کە باسەکەمان دەکەوێتە ئەم بوارەوە، دووەمیش تەرخانە بۆ ڕوونکردنەوەی چەمکی نامۆبوون لەگەڵ مێژووەکەیدا، لە سێیەمیش باسمان لە ژیانی هەردوو شاعیر کردووە، بەشی دووەمیش تەوەرێکە بۆ شوناسی نامۆبوون لای هەردوو شاعیر، دووەم بۆ هۆکارەکانی ڕەنگدانەوەی نامۆبوون لەنێوانیاندا و سێیەمیش ئاستەکانی نامۆبوون و بەراوردی نێوان هەردوو شاعیر لەم بارەیەوە و هۆکارەکانی کاریگەربوونیان بە یەکتر، ئەمەش چەند لقێکی دیاری کراوە، لەکۆتاییشدا ئەنجامی باسەکەمان خستووەتە ڕوو، پاشان سەرچاوە بەکارهێنراوەکانمان بۆ باسەکە ڕیز کردووە و لەگەڵ پێڕستێک بۆ سەرجەم بابەتەکان.

بەشی یەکەم

تەوەری یەکەم: چەمک و مێژوو و بوارەکانی ئەدەبی بەراوردکاری.

تەوەری دووەم: چەمک و مێژووی نامۆبوون.

تەوەری سێیەم: ژیاننامەی هەردوو شاعیر.

تەوەری یەکەم: چەمک و مێژوو و بوارەکانی بەراورد:

لەڕووی زاراوەوە، یان لەڕووی بەکارهێنانیانەوە، تا ڕادەیەک لەم بوارەدا ئاڵۆزییەک دەبینرێت، هەر گرووپ و دەستەیەک بە جۆرێک ئەو زاراوەیەیان دارشتووە، لە ئەدەبی عەرەبیشدا زاراوەکانی (النقد المقارن، الأدب المقارن...تاد)یان بەکارهێناوە و لە ئەدەبی کوردیشدا بەهەمان شێوە لەلای مامۆستا عەزیز گەردی و چەند پسپۆڕێکی تر (ئەدەبی بەراوردکاری) بەکارهێنراوە، لەپاڵ (ئەدەبی بەراورد، بەراوردی ئەدەبی، ڕەخنەی بەراورد)دا، هەرچی ڕای د. عادل گەرمیانیشە لەسەر بەکارهێنانی (بەراوردی ئەدەبی)(١) کۆکە، چونکە پێی وایە ئەم پرۆسەیە بۆ خۆی لێکۆڵینەوە و ڕەخنەی ئەدەبیش دەگرێتەوە، ئەگەرچی کاریگەری زاراوەی تریش بە پەسندکردنی ئەم زاراوەیە لەلایەن د. عادلەوە دیارە، پێ دەچێت بە بەراورد لەگەڵ (بەراوردی زانستی، بەراوردی دەروونی...تاد) ئەمیش لەسەر هەمان ڕێڕەودا ئەم زاراوەیەی لەلا پەسند بێ، بەهەرحاڵ بەلای ئێمەوە ئەدەبی بەراوردکاری پەسندە، چونکە ڕێڕەو و چەقی کارەکە بۆ خۆی ئەدەبە و لە ئەدەبەکەشەوە بەراورد پەیدا بووە، ئیتر بۆچی بەراورد بکرێ بەسەرقافڵە و ئەدەبی بەدوادا دابنرێ، خۆ خودی ئەدەبیش لەبنەڕەتدا ڕێوشوێنی ئەخلاقی ئەوتۆ ڕۆڵی لە دارشتنی زاراوەی (ئەدەب)دا هەبووە، بەلاشمانەوە (ئەدەبی بەراورد) دەبێ بکرێ بە (ئەدەبی بەراوردکاری)، چونکە (ئەدەبی بەراورد) ئەدەبێک نیشان دەدات کە لە بەراورد بووبێتەوە، بەڵام (ئەدەبی بەراوردکاری) ئەدەبێکە سەرقاڵی بەراوردی بەردەوامە.

لەڕووی چەمکەوە، بیروڕای جۆراوجۆر بۆ ئەم زانستە بەدی دەکەین، لە بارەی لێکۆڵینەوەی بەراوردکارییەوە، (ڕیمۆن تەحان)ی نووسەری عەرەبی دەڵێ: «کارتێکردنی دوو نەتەوە دەردەخات و باسی پێوەندی نێوان دوو نووسەر دەکات کە بەرهەمی ئەدەبییان لەیەک بکات و هەریەکە و سەر بە ڕەگەز و نەتەوەیەک بێت و سنوورێکی سیاسی و جوگرافییان لەنێواندا هەبێ»(٢) مامۆستا عەزیز گەردیش پێی وایە ئەدەبی بەراوردکاری، ئەو ئەدەبەیە (کە ئیشی دۆزینەوە و ساغ کردنەوە و ڕوونکردنەوەی کاریگەری نێوان ئەو ئەدەبانەیە کە کاریان لەیەک کردووە و سوودیان بەیەک گەیاندووە)(٣)، مامۆستا گەردی لەم بوارەدا پێوەندی مێژوویی بە بەندیواری گرنگ دادەنێت و مەرجی سەرەکی زانستی بوونی بەراوردەکەیە، بەلای (د. عادل گەرمیانی)یشەوە لێکۆڵینەوەی بەراوردکاری «گەڕانە بەدوای کاریگەری ئەدەبی میللەتێک بەسەر ئەدەبی میللەتێکی ترەوە لە ڕووی لێکچوون و لێکنەچوونەوە کە لەنێوان دوو ئەدەبی زمان جیاوازدا دەبێ»(٤)، د. عادل گەرمیانی بەلایەوە مەبەستە بەراوردکاری ئاستی داهێنانی تێدا دەست نیشان بکرێ، لەبری بایەخدانی زۆر بەلایەنی کاریگەری، ئێمەش ئەم ڕایەی پەسند دەکەین، بەڵام باس نەکردن لە کاریگەری بۆ خۆی، ڕەنگە بواری زیاتر بۆ دزینی ئەدەبی فەراهەم بکات، هەربۆیە دەکرێ هاوشانی یەکتر داهێنان و کاریگەرییەکە باس بکرێن، مێژووی سەرهەڵدانی بەراوردیش وەکو قوتابخانە بۆ ساڵی ١٨٢٨ی زایینی دەگەڕێتەوە کاتێ کە (ڤیلمان)(٥) بەدوای کاریگەری ئەدەبی فەڕەنسی بەسەر ئیتاڵییەوە گەڕاوە و لەم ڕووەشەوە لەدیدێکی نەتەوەییەوە ڕێگە بۆ دامەزراندنی قوتابخانەی بەراورد لە فەڕەنسا خۆش بووە، بەڵام وەکو سەرەتا و مێژووی دەست پێکردنی پرۆسەکە، دەتوانین بۆ سەردەمانێکی دێرینی بگێڕینەوە، سەردەمی گریک و ڕۆمانەکان، ڕوونتر بڵێین، ئەگەر مەبەست لە بەراوردکاری لایەنی کاریگەری ئەدەبی بێ، ئەوە هەر لەوکاتەوە دەستی پێکردووە کە ڕۆمانەکان توانییان لەڕووی سەربازییەوە وڵاتی گریک داگیر بکەن (٧٦٣ز)، بەڵام لەڕووی ئەدەبی و فیکری و شارستانییەوە کاریگەربوون بە ئەدەبی گریک، بەڕادەیەک کە هۆراسی شاعیری ڕۆمانی دەیگوت (دوای نموونەکانی یۆنانییەکان بکەون و بەشەو و بەڕۆژ توێژینەوەی لەسەر بکەن)(٦)، بەم شێوەیە ئەم جۆرە بیرکردنەوە و پرۆسەیە شێرازەی خۆی وەرگرت و نەتەوە بۆ نەتەوەیەکی تر بە نەریتێکی ئەدەبی ئەوتۆ، بەکاریگەربوون بە ئەدەبی

مەحموود دەرویش

نەتەوە و میللەتێک لەسەرەتاوە، پاشان بەکاریگەر بوون بە نووسەر و بیرمەند و فەیلەسووف و بابەت و ڕێبازی ئەدەبی دەستی پێ کردووە، هەر لەسەرەتاشەوە ڕۆڵی (کانتلیان)ی ڕەخنەگری ڕۆمانی و (دی بلێ)ی ڕەخنەگری فەرەنسی (١٥٢٢-١٥٦٠ز) کە دەڵێت (بەبێ لاسایی کردنەوەی یۆنان و ڕۆمان ناتوانین بالآیی و درەوشاوەیی بەزمانەکەمان ببەخشین)(٧) و هەوڵەکانی ڤیرک پلیتە (١٥١٧-١٥٨٢ز) لەبواری وەرگێڕاندا دیارە، ئەمانە لەم بارەیەوە خاوەنی بیروڕاو نووسراوی خۆیان بوون، پاشان (پۆسنێت)(٨)ی ئینگلیزی لە ساڵی ١٨٨٦دا کە بۆ ئەدەبی بەراوردکاری بە دەروازەی ئاوەڵا دادەنرێت، هەر لێرەشەوە دەتوانین بڵێین چەندین بۆچوون و تێڕوانین و بیروڕای ئەوتۆی لە چوارچێوەی قوتابخانەی بەراوردیدا کۆبوونەتەوە، لەم ڕووەوە وڵاتانی دنیا بوون بە خاوەنی قوتابخانەی خۆیان، هەر لە فەرەنسی و ئەمریکی و سۆشیالیستی و...تاد.

بوارەکانی ئەدەبی بەراورد، بەپێی ڕێکەوتنی زۆربەی نووسەر و پسپۆڕانی ئەم بوارە، بوارەکانی ژیاننامە و بابەت و ژانرەکانی ئەدەب و ڕێبازەکانی ئەدەب و شێواز دەگرێتەوە، خودی باسەکەی ئێمەش لەبابەتی ئەدەبیدا کۆ دەبێتەوە.

تەوەری دووەم: چەمک و مێژووی نامۆبوون:

بەشێوەیەکی سادە دەتوانین بڵێین، نامۆبوون وەکو چەمک و بابەت لە کاردانەوەدا لای نووسەر و ڕووناکبیری ئەو میللەتانە بەدی دەکرێن کە زیاتر ژینگە و کەشوهەوای چوون یەک کۆیان دەکاتەوە، لەم ڕووەوە هەریەک لەوانە بگرین کە باسیان لەم چەمک و بابەتە کردبێ، بۆ خۆیان هەمان باروودۆخ و کەشوهەوای غەمگین گرتوونیەتییەوە، خودی نامۆبوونیش وەکو کێشەیەک هەوڵی چارەسەرکردنی بۆ دراوە، وەنەبێ ئەم چەمکی نامۆبوونە تەنیا لە ئەدەبدا ڕەنگی دابێتەوە، بەڵکو لەزۆر بواری تردا بەرجەستە کراوە، لەزمانی ئینگلیزیدا بەرانبەرە بە (alienation)(٩) کە خۆی لە بنەچەدا لاتینییە، لەبواری یاساییدا هەر لەزمانی ئینگلیزی و فەرەنسیدا بەمانای گواستنەوەی موڵکداری لەکەسێکەوە بۆ کەسێکی تر دەگەیەنێ، لەبواری پزیشکیدا بەمانای تێکچوونی عەقڵ دێت، لەبواری پێوەندی کۆمەڵایەتیدا لەزمانی ئینگلیزی و فەرەنسیدا بەتێکچوونی پێوەندی و دۆستایەتی نێوان دوو کەس دەوترێت(١٠)، هەروەها لە ڕوانگەی لایەنگران و دامەزرێنەرانی ڕێباز و قوتابخانە ئەدەبییەکانیشەوە، دیسانەوە هەریەکە بەبۆچوونی خۆی بیروڕای لەم بارەیەوە دەربڕیوە، مارکسییەکان نارەزایی خۆیان بەرانبەر بەنامۆیی مرۆڤ و لە دەستدانی خود دەربڕیوە و لەم ڕووەوە (مارکس باوەڕی وایە کە ئایین ڕەنگدانەوەی باری ئابووری کۆمەڵگەیە و ئابووریش بە بزوێنەر و داینەمۆی هەموو دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی دادەنێت. بەم پێیە نامۆبوونی ئایینی تەنیا جۆرێکە لە جۆرەکانی نامۆبوونی ئابووری، هەرکاتێکیش مرۆڤ لەنامۆبوونی ئابووری ڕزگاری بوو، ئەوە لە هەمان کاتدا لە نامۆبوونی ئایینیش ڕزگاری دەبێت، بەتێڕوانینی مارکس کرێکار لە سایەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدا بەخودی خۆی و بەرهەمەکانی نامۆیە، کەوا تێدەگەین کرێکار «خود» کالآیەک «بابەت» بۆ کەسێکی دی بەرهەم دەهێنێت و خۆی لێی بێبەشە)(١١)، بوونگەراکانیش کە نامۆبوون بەپێی پێوەر و قۆناغەکانی تێپەڕبوونی ژیانی مرۆڤ، دوا قۆناغێتی و تێیدا مرۆڤ تووشی بێزاری و هەوڵدان بۆ خۆکوشتن دەبێت بەهۆی نامۆبوونەوە، بیروڕای خۆیان لەم ڕووەوە هەیە، کارل

یاسـبـرزی بوونگەری باوەڕدار، دەڵێت: (بوونی ڕەسـەن تەنیا بەنامۆبوون لە کەسانی تر جێبەجێ دەبێ، پێویستە مـرۆڤ بە تـەنیـا ڕوو لە خـودا بکات و ژیانێـک دوور لە کەسانی تر بژێت و پارێزگاری لە یەکێتی و سەربەخۆیی خـۆی بکات)(١٢)، بۆ خـۆی لایـەنی پەیامـداری لە بوونگەراییدا کە بە ئەدەبی پەیامداری ناسراوە، کۆمەڵێ ئەنجامی لێ دەکەوێتـەوە، کـە بریتـیـیـە لـە دڵەڕاوکێ و کـۆچکردن و بێـزاری، ئەمـانـەش بۆ خـۆیان پایەکـانی نامـۆبـوونن، دەتوانین بڵـێین چەمکی نامـۆبـوون لەلای بوونگەراکان ڕەهەندێکی دی دەخاتە سەر تێگەیشتنمان لەمـەڕ نامۆبوون و گـوناح، ف. و. دیلسـتـۆن دەڵێت: (نامۆبوون لای هیگڵ لە خودی بنیادی گشتی ژیاندایە، بەڵام لای مـارکس لە بنیـادی هەلومـەرجـەکـانی کـاری مرۆییدایە کە ناچاری دەکات لەکارەکەی و لە خودی خۆی و هەروەها لە هۆکارەکانیشی نامۆ بێت)(١٣).

نامۆبوون لای بوونگەرەکان نامۆبوونە لە قووڵی خودی مـرۆڤ خـۆی، بەشـێـوەیەک کـە گـەردیلەیەک بێ لەنێـو چیـایەکـدا، ئەگـەرچی لای بوونگەرە باوەڕدارەکـان (کریستـیـانەکـان) نامۆبوون بەرانبەرە بە گـوناح، واتا گـوناح بەنامـۆبوون لەخـودا لێک دەدرێتـەوە. لای موسڵمانەکانیش، خودی پێغەمبەری ئیسلام (د.خ) لە فەرموودەیەکی پیرۆزدا دەفەرمووێت: (بدأ الأسلام غريبا وسيعود غريبا فطوبى للغرباء)(١٤)، خۆ نامۆبوونیش لەم بارەیەوە بە چەندین ڕێوشـوێندا تێـپـەڕیوە و سـۆفـیگـەریش بۆ خـۆی بەهۆی دوورەپەرێزی و گۆشەگیـربوونەوە تۆوێکی نامـۆبوونی تێدایە، ئەمـەش هەمـان ڕای حەمە کـەریم عـارفی نووسـەرە کە پێی وایە «سۆفیگەریی، یان فیکری سۆفییانە، یەکێکە لەو بوارە هەرە دەوڵەمەندانەی کە دەشێت لە کەلەپووری عـەرەبی، ئیسـلامـیـدا، مـەسـەلەی غـوربەت و نامـۆبوونی لێوە هەڵهێنجرێت و بخرێتە سەر باس و لێکۆڵینەوە»(١٥) لە ئەدەبیـاتی ئۆرووپاشدا، کـتـێبی تایبـەت بەنامـۆبوون دانراوە وەکو کـتـێـبـەکەی (کۆلن ویلسـون) کـە بەناوی (نامۆ)(١٦)وە بووە و لە سـاڵی ١٩٥٦ چاپی کـردووە. لە ئەدەبی کـوردیشـدا ڕەهەند و ڕەگی قـووڵی هەیە و ئەزمـوونی دوورودرێژ لەگـەڵ خـود و ژیانی نامـۆبووندا بەدی دەکرێت، بەخـتـیـار عـەلی یەکـێکە لەوانەی لەم ڕووەوە ئەزمـوونی هەیە، (لە ئەنجـامی چۆڵکردنی گوندەکانی کوردستـان کە خەڵکێکی زۆر بە زۆرەملێ بۆ شارەکـان گـوێزرانەوە، بۆتە هۆی ئەوەی گـوندێکی گـەورە دروست بێ نەک شارێکی ئاسایی، بۆیە شاعـیر تووشی نیگەرانی و نارەحەتی و نامۆبوون بووە)(١٧).

کـەواتە سـەبارەت بەم نامـۆبوونە هەریەکە بەشـێـواز و دەربڕینێکی ئەوتۆ دەری خسـتـووە کـە گـوزارشت لە باری ئاڵۆز و تاڵی خۆیان بکەن و هۆکـار و دەرەنجامـەکـانیـان خسـتـوەتەڕوو، دەکرێ بڵـێین نامـۆبوون تەنیا پێـوەندی بەشوێنەوە نییە، بەڵکو وەکو حاڵەتێکی دەروونی، مرۆڤ بۆ خـۆی لە شـوێنی خـۆیشـیـدا بەڕووداو و گـۆڕانکاری و کارەساتەکان نامۆ دەبێت، بەشێوەیەک لە هەمـوو شتێک دابڕێت و خـۆی بەدوای خـۆیدا قـووڵ بێـتـەوە و بەبوونی خـۆی نامـۆ بێت، بەدەر لە هۆکـارەکـانی تر کـە باسـیـان دەکـەین، لە ڕووی مـێـژووشـەوە دەتوانین بڵـێین ئـەگـەر یەکێک لە پایەکانی نامـۆبوون شوێن بێ، ئەوە مـێژووی ئەو نامــۆبوونە هەر لـەسـەرەتای دەست پێکردنی ژیانی مـرۆییـیـەوە دەست پێـدەکـات، واتا هەر لە ئادەم و حـەواوە کـاتێ شـوێنەکـەیان بەشـوێنی تر گـۆڕا، لە بەهەشتـەوە بۆ سـەر زەوی، ئا لێـرەدا ئادەم و حـەوای دایک و باوکی مرۆڤـایەتی (سلاوی خودایان لێ بێت) بەگواسـتنەوەیان بەهۆی هەڵەیەکـەوە لە بەهەشت کـە پێی ئاشنابوون و گوزەرانی ژیانیـان لەدوو شوێندا بەسەر بردووە، ئاراستەی شوێنێکی تر کران کە نامۆن بە سروشت و چۆنیـەتی ژیان لەو شـوێنەدا کـە سـەر زەوییـە، لێـرەوە هەر لە سـەرەتاوە هاوکـێـشـەیەک دروست بووە، ئەویش جـیـاوازیـیـەکـانی نێوان دوو شوێنە لەڕووەکانیانەوە، لەشوێنێکی دڵگیر و بەخـتـەوەریدا بۆ شـوێنێکی پڕ لە کـار و ئێش و ئازار، گوزارشتیان بۆ ئەم نامۆبوونە ڕەنگە شیعر نەبێت، بەڵکو هەر چەکێکی تر، لێرەوە ڕێگە و شوێن بۆ نامۆبوون خۆش کراوە و لەنێو نەتەوە و مـیللەتانی هەمەجۆردا بەشێواز و قۆناغی جۆر بەجۆردا تێپەڕیوە و گوزارشتی لێ کراوە و هۆکـارەکـانی کـارتێکردنی ئەم نامـۆبوونەش بۆ خـۆی جۆراوجۆرن، کە دواتر تیشکیان دەخەینە سەر.

تەوەری سێیەم: ژیاننامەی هەردوو شاعیر

١-شێرکۆ بێکەس:

شـێـرکـۆ بێکەس (١٨) کـوڕی (فـایـەق بێکەس)ی شاعیـرە، لە ساڵی ١٩٤٠ لە شاری سلێمـانی لەدایک

بووه، یەکەمین شیعری خۆی لە تەمەنی ١٧ساڵیدا بڵاوکردۆتەوە، لە ساڵی ١٩٦٨دا یەکەمین کۆمەڵە شیعری خۆی بەناوی (تریفەی هەڵبەست) لەبەغدا چاپ کردووە، لە ١٩٧٠ لەگەڵ دەستەیەک شاعیر و نووسەری دیکەدا بانگەوازی «ڕوانگە»ی ئەدەبییان بڵاوکردەوە، نوێکردنەوە لەڕوخسار و ناوەڕۆکدا مەبەستی سەرەکییان بوو، لە شۆڕشی ڕزگاریخوازی گەلەکەیدا بەشداری کردووە، تا ئێستا زیاتر لە چواردە کۆمەڵە شیعری نووسیوە، لە ساڵی ١٩٨٧-١٩٨٨دا لەلایەن یانەی قەڵەمی سویدییەوە خەڵاتی ئەدەبی (تۆخۆلسکی) پێ بەخشراوە، هەڵبژاردەیەک لە شیعرەکانی بۆ گەلێک زمانی بیانی، وەک (ئینگلیزی، ئەڵمانی، فەرەنسی، ئیتاڵی، سویدی، تورکی، عەرەبی، فارسی،..تاد) وەرگێڕدراون.

شێرکۆ بێکەس هەروەکو شیعر، لە پەخشانیشدا کەم وێنەیە، لە وتەیەکدا لە کتێبی (چراکانی سەر هەڵەمووت)دا دەڵێت: [لە سەرەتای دەست دانە قەڵەم و لەیەکەم چاوپشکووتنی بەهرەوە، لە شیعرەکانی (تریفەی هەڵبەست)ەوە تا ئەمڕۆ ناوی قوربانییەکانی ئازادی خوێنی دەم بەهاواریان و ئەمجا سیحری شوێن و جوانی سروشت و چریکەی سرووده میللی و نەتەوەییەکانمان و سونبولەکانی خاک و مێژوو، داستانەکانی خۆبەختکردن، مەرگی یاران و ئازیزان و زنجیرە چیرۆکی تراژیدیایی گەلی کورد و هەروەها مرۆڤایەتی و دنیاش لە شیعر و پەخشانی مندا لە نیشانە هەرە دیارەکانی ئەوین و پەیامی ئەدەبی گیانی من بوون، پێدەچێت خۆشەویستی خاک و مرۆڤایەتی، منیان کردبێت بە شاعیر، چونکە بڕوام وایە ئەدەب و هونەری خەڵک، بێ خۆشەویستی خەڵک، تەنانەت ئەگەر جوانیش بن، لەگوڵدانی خاڵی و خانووی چۆڵ دەچن! خولیای هەمیشەیی من ئەوەبوو ئەدەبێ بنووسم لەدڵەوە بۆ دڵ بێت تا بتوانم گوزارشت لەو خولیا و مەراق و خەیاڵانە بکەم کە لەدڵی خەڵکیدان و ئەوان ناتوانن دەری ببڕن، من لە خولقاندنەوەیەکی دیکەدا بیانخەمە پێش چاو، ئەزموونی دوور و درێژی خۆم ئەوەی فێرکردووم، ئەگەر لە ڕوحی زمانەکەی خۆمدا نەژیم، هەرگیز لە ڕوحی هیچ زمانێکی دیکەی دنیادا ناژیم.

شاعیر لەدیدارێکدا (١٩) دەرباری پرسی سەردەمی شاخ و چۆنیەتی ژیانی لەوێ، لەوەڵامدا دەڵێت: «من لە تەمەنی ١٧ بۆ ١٨ ساڵیدا دەستم کردووە بە وتار و شیعر و نووسین و لە تەمەنی (٢٥) ساڵیدا چوومەتە ڕیزی شۆڕشی ئەیلوولەوە، دووجار چوومەتە شاخ و کورتە شیعرەکانم (کۆچ، ئاسک) لەوێ نووسی، هەر لە شاخیش (دیوانی کەشکۆڵی پێشمەرگە)م نووسیوە، لەڕاپەڕینی ١٩٩١دا لە سوێدەوە گەڕامەوە کوردستان و (دەربەندی پەپوولە)م هێنایەوە]، شێرکۆ بێکەس لەدوای هەڵبژاردنەکانی ١٩٩٢ کرا بە وەزیری ڕۆشنبیری، دواتر دەستی لەکاری وەزارەت کێشایەوە و گەڕایەوە بۆ سوید، شاعیر خاوەنی چەندین بەرهەمی شیعرییە و چەندین خەڵاتی گەورەی بەدەست هێناوە، هەنووکەش لێپرسراوی دەزگای سەردەمە بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە لە شاری سلێمانی.

٢- مەحموود دەروێش:

مەحموود دەروێش شاعیری فەلەستینی(٢٠) لە ساڵی ١٩٤٢ لەگوندی (البروة)ی ڕۆژهەڵاتی شاری (عەکا) لەدایک بووە، لە تەمەنی شەش ساڵیدا و لەژێر زۆرهێنانی تۆپباران لە ساڵی ١٩٤٨ لەو گوندە دەرچووە و لەگەڵ یەکێک لە کەسوکارەکانیدا لەنێو دارستانەکانی ئەو سنوورەدا ژیانی بەسەر بردووە و لە هاتوچۆدا بووە، ئنجا لە باشووری لوبنان گیرساوەتەوە و دوای نزیکەی ساڵێک لەگەڵ مامیدا ئاودیوی فەلەستین بۆتەوە، لە قوتابخانە فێری زمانی ئینگلیزی و عیبری بووە، بە چالاکی دژ بە دەوڵەتی ئیسرائیل تۆمەتبار کراوە، هەربۆیە دوور دەخرێتەوە و پێنج جار لە ساڵانی (١٩٦١، ١٩٦٥، ١٩٦٦، ١٩٦٧، ١٩٦٩) دەگیرێت، بەندکردنی بەزۆر بەسەریدا دەسەپێنن، ماوەیەک لایەنگری حزبی شیوعی ئیسرائیلی دەبێت، لە ڕۆژنامەی (الاتحاد) و گۆڤارەکانیان (الجدید) کە بەزمانی عیبری لەشاری حەیفا دەردەچێ کاری کردووە، لە ساڵی ١٩٧٠دا مۆڵەتی خوێندنی بۆ فەراهەم بووە بۆ مۆسکۆ و سەفەری بۆ ئەوێ کردووە، دوای کۆتایی هێنانی بەخوێندنەکەی، نەگەڕاوەتەوە فەلەستین. لەساڵی ١٩٧٢ ڕووی کردۆتە وڵاتی میسر و دواتر بۆ لوبنان و لەدەزگاکانی چاپ و لێکۆڵینەوەکانی سەر بە ڕێکخراوی ڕزگاریخوازی فەلەستینی کاری کردووە، وەکو نارەزاییەکیش بەرانبەر ڕێکەوتننامەی (ئۆسلۆ) دەستی

لەکۆمیتەی جێبەجێکردنی ڕێکخراوەکە کێشاوەتەوە، سەرۆکایەتی دەستەی نووسەران و ڕۆژنامەنووسانی فەلەستینی کردووە و دەستەی نووسەرانی گۆڤاری (الکرمل) بووە(٢١)، خاوەنی چەندین چامە و دیوانی شیعرییە، لەوانە (عصافیر بلا أجنحة) ١٩٦٠، (أوراق الزیتون) ١٩٦٤، (عاشق من فلسطين) ١٩٦٧، ئەمانە و چەندینی تر لە (دیوان محمود درویش)دا کۆکراوەتەوە و لەلایەن دەزگای (دارالعودة)ی لوبنانی لە ساڵی ١٩٧١ چاپ کراون، پاشان کۆمەڵێ چامە و شیعری تری لە دیوانێکی تردا بەناوی (دیوان محمود درویش) هەر لەلایەن (دارالعودة)ەوە لە ساڵی ١٩٧٧دا چاپ کردووە، ئەمە لەپاڵ (أری ما أرید) ١٩٩٠ و (أحد عشر کوکبا) ١٩٩٣ کە بڵاوی کردوونەتەوە.

نووسینەکانیشی بریتین لە (شيء عن الوطن، یومیات الحزن العادي، وداعا أیتها الحرب، وداعا أیها السلم، في وصف حالتنا، مطر ناعم في خريف بعيد، حصار لمدائح البحر) و چەندینی تر.

ئەم خەڵاتانەشی بەدەست هێناوە (لوتس ١٩٦٩، درع الثورة الفلسطينية ١٩٨١، ابن سینا ١٩٨٢، لینین ١٩٨٣)، لەپاڵ چەندین خەڵاتی جیهانی تر و ڕێز و میدالیا و چامەکانی بۆ گرنگترین زمانە زیندووەکانی جیهان وەرگێڕدراون، ساڵی ٢٠٠٨ پاش نەشتەرگەری لە ئەمەریکا کۆچی دوایی کردووە.

بەشی دووەم

تەوەری یەکەم: شوناسی نامۆبوون لای هەردوو شاعیر.

تەوەری دووەم: هۆکارەکانی ڕەنگدانەوەی نامۆبوون لای هەردوو شاعیر.

تەوەری سێیەم: ئاستەکانی نامۆبوون لای هەردوو شاعیر.

تەوەری یەکەم:

شوناسی نامۆبوون لای هەردوو شاعیر

١- لەلای شێرکۆ بێکەس:

هەروەکو پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد، نامۆبوون لە ئەدەبی کوردیدا ڕەگوڕیشەی قووڵی داکوتایەوەو دەیان ئەزموون و ڕابەری ئەوتۆ بەدی دەکەین کە جێگە پەنجەیان بەم بوارەوە دیارە، نامۆبوون لە شوێنی خۆتدا، یان دەرچوون ئیتر بەزۆر بێ، یان بەسەرپشک کردنی خۆت، بۆ خۆی دەست پێ دەکات و حاڵەتێکی دەروونی ئەوتۆیە، مرۆڤ بەرەو دابڕان و دوورەپەرێزی دەبات. شێرکۆ بێکەسیش وەکو دەیان شاعیری گەورە خاوەنی ئەزموونی خۆیەتی، لە مەنفای دوور لە وڵاتی وێرانەی نیشتماندا، بە چەکی شیعر ویستوویەتی شۆڕشگێڕ و پاڵەوان و مێژووناس بێ، گۆڕانی ئەوتۆ لە مێژوو و جوگرافیا و کولتووری شێوێنراوی کوردی بکات، لەپاڵ ڕزگاربوون لەکۆت و بەندی سەپێنراوی نیشتمان و ڕاکردنی بۆ ئازادی و سەربەستی، بۆ خۆی ئەمەش فراوانبوون و کرانەوەی ئاسۆ و خەیاڵ و بیری لێ کەوتۆتەوە بەهۆی گۆڕینی ژینگە و کەشوهەواوە، لەم بارەیەوە شێرکۆ بێکەس دەڵێت: «بێگومان لەسەربەستیدا دەتوانیت باشتر شت بدۆزیتەوە، باشتر سەرنج بدەین، لەوێوە سەرنجدانە ڕۆژهەڵات هۆشیارییەکی تازەتری بۆ دروست دەکات لە ڕێگەی ئەو هۆشیارییە فیکرییەوە باشتر دەتوانین دەلاقەکان.. بۆشاییەکانی ئاڵوگۆڕەکانی نێوژیانی ڕۆژهەڵات ببینین و بیاندۆزینەوە» (٢٢).

ئەوێ کە شاعیر باسی دەکات تاراوگەیە و ڕاشکاوانە موتربەکردنی هۆشیاری خۆی بە هۆشیاری دەرەوەی نیشتمان دەردەخات و کاریگەری فیکر و ئەدەبی ئەوانی تر بەسەر خۆیدا دەسەلمێنێ، ئیتر کاریگەرییەکە لەچی لایەکەوە، یان لەچی ڕوویەکەوە بێت، ئەوە شتێکی ترە، خۆ نامۆبوونیش لای شێرکۆ نامۆبوونە لە کۆمەڵ و دەوروبەر و سروشت و زمان و کولتوور و لەنامۆبووندا بەتاڵی و ناخۆشییەکانی ژیندا قووڵ دەبێتەوە. لەوێوە یادی نیشتمانە وێرانەکەی دەکات، لەگەڵ ئەوەشدا گوزارشت لەنامۆبوونەکەی دەکات. شێرکۆ چڕتر و قووڵتر لەنامۆبوون دواوە، جیا لە شاعیرانی تر هەردوو چامەی (دەربەندی پەپوولە، بۆننامە) و ئەوانەی تریش گوزارشت لەژیانی سەخت و ناخۆشی نامۆبوون لە ئۆرووپا و شوێنانی تر دەکەن، نامۆبوون لای شێرکۆ ڕێگەیە بۆ خەون بینین، دەربڕینی ئازادانە و فراوانبوونی ئاسۆکان و یادەوەرییەکان و دارشتنەوەی مێژوو و جوگرافیا، نامۆبوون تێڕوانینی هەمەلایەن و گشتگیرترە بۆ نیشتمانی دایک، واتا نامۆبوون دووربوونی جەستەیە لە نیشتمان و نزیکبوونەوەی ڕوحە لە نیشتمان، لەم بارەیەشەوە دەڵێ: «لەم کارانەمدا من تەنیا بە جەستە لە

دەرەوەی نیشتمانم، ئەگینا وەکو تر بەرِوح و رِوانین و خەم و خولیاو خەیاڵەوە هەر لەناوەوەی وڵاتم» (٢٣)، کەواتە نامۆبوون قۆناغ و پرۆسەیەکە بۆ گۆڕین و دارِشتنەوەی مێژوویەک کە شێوێنراوە و ژیان و ئەدەبێک کە کۆت و بەند کراوە.

٢- لەلای مەحموود دەرویش:

نامۆبوونی مەحموود دەرویش هەر لەوڵاتەکەی خۆیەوە سەرچاوەی گرتووە لە بەندیخانەدا خاوەنی ئەزموونی شیعری بووە و لەئازادیدا داهێنەر بووە، لەنامۆییدا بەهەمان شێوە گۆرانی بەردەوامی بۆ نیشتمانەکەی وتووە و خۆی بەخاوەنی مەسەلەیەکی گرنگ زانیوە، ئەم شاعیرە بەشیعر گوزارشتی لە زوڵم لێکراو و بێ چارەسەرەکان کردووە و متمانە و هیوای لەدڵی خوێنەراندا دروست کردووە، شاعیر لە نامۆبوونییەوە خۆی کردووە بەهاوڕێی ئەوانەی لەژێر سایەی زوڵمدا دەژین و کوژراوی دەستی بکوژانی ئازادین و هانی داون خۆڕاگر بن بەسەر زاڵمدا و تۆڵەبسێنن، نامۆبوون لای ئەم، بێ بەشبوونە لەنیشتمان و پەرتەوازە بوون بە شاراندا، دوور لە کەسوکار و هەموو خۆشییەک، هەر لە منداڵییەوە لەژێر رِەحمی تۆپبارانداا نامۆبووە، بەدوای زەمینێکدا گەڕاوە قەرەبووی زەمینەکەی خۆی پێ بکات، بەدوای هەوایەکدا لەبری نیشتمان، لەم پێناوەشدا جگە لە شیعر شتێکی تری شک نەبردووە بۆ دەربرِینی سووربوونی لەسەر ئەوەی جگە لە فەلەستین جێگەیەکی تر نابێت بە نیشتمان، گۆرانی بۆ دەڵێ و لێی دەپارێتەوە و خۆشی و سۆزی خۆی بە فەلەستین و کەسوکارەکەی لە فەلەستین دەبەخشێ، ئەمەش بەئاشکرا لەپاڵ ژیانی سەختی نامۆبوون و مەنفا بە شیعرەکانییەوە دیارە کە باس لە ئازار و مەینەتییەکانی نامۆبوون لە مەنفا دەکات، نامۆبوون لای ئەم غەمباری و ماتەمی و سووتانە، دوورکەوتنەوەیە لە ئازیزان و کەسوکار، جۆشدان و هاندانە بۆ تۆڵەسەندنەوە لەزاڵمان، بەڵێندانە بە گۆڕانکاری.

تەوەری دووەم: هۆکارەکانی رِەنگدانەوەی نامۆبوون لای هەردوو شاعیر

یەکێک لە هۆکارە هەرە گرنگەکانی نامۆبوون، بوونی مرۆڤ خۆیەتی لەم جیهانەدا، لە سەرەتای ژیانییەوە لەگەڵ پەیدابوونی هۆشی کە دەکەوێتە نێو چەند ململانێیەکەوە بەتایبەتی کێشەکانی لەگەڵ دەوروبەر و کۆمەڵ و سروشت، سەبارەت بە هەر شاعیرێک رِەنگە لە یەکێک زیاتر لەو هۆکارانە پاڵپێوەنەری بن بۆ نامۆبوون، هەندێک هۆکاری سەرەکی و دیار هەن کە بوونەتە مایەی نامۆبوونی مرۆڤ کە بریتین لە:

١- هۆکاری سیاسی: ئەم هۆکارە کاریگەرییەکی زۆر لەسەر مرۆڤ جێ دەهێڵێت، بەتایبەتی ئەوکاتەی دەسەڵاتی سیاسی رێگە بە تاکەکانی نادات کە لەدەربرِینی بیروبۆچوونی خۆیاندا ئازادبن، دەیان زەبرو زەنگ و توندوتیژی بەکار دەهێنێت.

٢- هۆکاری ئابووری: بەهەمان شێوە ئەم هۆکارەش مرۆڤ بەرەو نامۆبوون دەبات، بەتایبەتی کاتێ ئاستی گوزەرانی تاکەکانی کۆمەڵگە بەهۆی نەبوونی کار و گرفتی کۆمەڵایەتییەوە دادەبەزێت.

٣- هۆکارە کۆمەڵایەتییەکان وەکو دابونەریتی کۆمەڵ، یان خێزان، کاتێ مرۆڤ هەست بە نەگونجان دەکات لەگەڵ ئەو یاسا و دەستوورانەی کە کۆمەڵ بەسەریدا سەپاندووە و تووشی باری نامۆبوون دەبێت.

٤- هۆکاری ئایینی: بەتایبەت ئەو کاتەی ئایین دەکرێتە هۆیەک بۆ چەوساندنەوە و توندوتیژی و چەسپاندنی یاسا و پرەنسیپەکانی بەسەر خەڵکدا، یان بە ئامرازکردنی ئایین بۆ کاری سیاسی و تایبەتی.

٥- هۆکاری رِۆشنبیری: بەتایبەت کاتێک مرۆڤ هەست بەوە دەکات، کە ئاستی رِۆشنبیری لەچاو ئاستی رِۆشنبیری دەوروپشتی زیاترە و لێی تێناگەن، بە پێچەوانەشەوە کاتێک هەست دەکات چوار دەورەکەی لە ئاستێکی بەرزی رِۆشنبیریدان و ئەم دواکەوتووە وەکو جیاوازی رِۆژهەڵات و رِۆژئاوا، کە زۆربەی ئەوانەی لەدنیای رِۆژئاوادا دەژین، تووشی ئەم بارەبوون و وەک ئەو لاوانە لە رِۆژهەڵاتەوە کۆچیان بۆ ئۆرووپا کردووە.

٦- هۆکارە سروشتییەکان: کارەسات و وێرانکاری سروشتی و بڵاوبوونەوەی دەرد و بەڵا و قاتوقری کشتوکاڵی و... تاد.

٧- هۆكاری جوگرافی: بەهۆی گواستنەوەی مرۆڤ لە شوێنی خۆیەوە بۆ جێگەیەكی تر كە پێی نامۆ بێ، لەم بارەدا مرۆڤ تووشی نامۆبوون دەبێت.

٨- هۆكاری سایكۆلۆژی و فسیۆلۆژی: وەک ئەوەی مرۆڤ لە ڕووی بەدەنییەوە كەم ئەندام بێت، تووشی ئەم بارە دەروونییە دەبێت و هەست بەنامۆبوون دەكات، یان هەر كاردانەوەیەكی دەوروبەر وای لێ بكات نامۆ بێت.

نامۆبوون بە بەردەوامی بناغەیەكی قووڵ و بنچینەییە لە پێكهاتەی مرۆڤی ئێمەدا، كە بەردەوام لەنامۆبوونی خۆی هەڵهاتووە و بەئازادبوونیشی لە نیشتمانی دووەمدا، كۆمەڵێ وزە و ویست و بیركردنەوەی نوێی پێ بەخشراوە، ئەزموونی نوێ و هۆشیاری تازە دەیكەن بە كەسێكی پۆزەتیڤی دوور لە وڵات، كە لە هەوڵی داهێنانی نوێدا بێ، ئەدەبی كوردی هەر لە (نالی)یەوە تا ئەمڕۆ، وێنەیەكی تراژیدی بۆ نامۆبوون نەخشەكێشاوە، نامۆ بە دنیاو پڕ كەساسی و گریان، ئەدەبی كوردییان داپۆشیوە و زەوی دەبێت بەزیندان، لە ئاسۆی كوردیدا لەپاڵ وێنەی ماتو مەلوولی، نامۆبوون بۆ خۆی لەلایەكەوە ناتەباییە لەگەڵ كۆمەڵگە و واقیعداو لەلایەكی دیكەوە نامۆبوونە بەدنیای نوێ و كولتووری نوێ.

بارودۆخی سیاسی شێوێنراوی كوردستان و دەسەڵاتی نەگریسی بەعس هۆكاری سەرەكی كۆچی شێركۆ بێكەس بووە بۆ شاخ و دواتر بۆ وڵاتانی ئەورووپا بەهۆی ڕاوەدوونان و لە سێدارەدانی كەسانی بەرهەڵستت بەرانبەر بە ڕژێمی بەعس، لە شاخدا داهێنانی دەست پێكردووە، پاشان بەهۆی دووركەوتنەوەی بۆ ئیتاڵیا و سوێد هێندەی تر نامۆ بووە. شێركۆ لەدەنگ و ڕەنگ و هەواڵی نیشتمان بەدوور بووە، هەربۆیە پەنای بردووەتەوە بەر پاشماوەكانی بیروباوەڕی بۆ پێوەندیكردن بە نیشتمانەوە، تاراوگە ئەم شاعیرەی لە نیشتمان پچڕاندووە و ئاراستەی خەونەكانی كردووە و فانتازیاش نیشتمانەكەی بۆ دروست كردووە، لەم ڕێگەیەوە بۆ خەیاڵ و فانتازیای داهێنەرانە نیشتمان و منداڵی و گەنجی و كەسوكاری وێنا كردووە.

مەحموود دەروێشی شاعیری فەلەستینیش دیسانەوە گرفتاری هۆكاری سیاسی بووە، هەر لە منداڵییەوە ئازار و مەینەتی چێشتووە و لە هەرزەكاری و لاوێتیدا چەندین جار بەتۆمەتی بەرهەڵستی كردن، دووچاری بەندكردن بووە، مەحموود دەروێش لە دەربازبوونیدا بۆ تاراوگە، ئەزموونی كۆچی خۆی هەیە و نامۆبوونیشی چووەتە پاڵ، هەربۆیە لەوێ كۆمەڵێك بنەماو تایبەتمەندی ئەوتۆی جیاواز لە نیشتمانی یەكەمی لەلا دروست دەبێ، نامۆ بوونێكی ئەوتۆ بۆ خۆ دۆزینەوە و بۆ پێوەندی دروستكردن بە جێگای یەكەمەوە. نامۆبوو چاوێكی دیكە بۆ شتە سەرەتاییەكانی دەوروبەری شوێنی دووەم بەكاردەهێنێ، شێركۆ كە لە بەهەشتێكی وەكو سوێد و ئیتاڵیا بژێت، لای ئەو وەكو جەستەیەكی سارد و سڕ و مردووە. شێركۆ بێكەس بۆ ناڕەزایی دەربڕین لە سیاسەتی سەپێنراو بەسەر نیشتمانەكەیدا، شاخ و تاراوگەی هەڵبژاردووە، ئەمە سزادانێكی دەروونییە، ئەگەرچی لە پشتەوەی ئەو سزایە، هۆشیاربوونی زیاتر و ئازادی و سەربەخۆ بوون هەبووە. هەرچی مەحموود دەروێشیشە بەهۆی ئەزموونی تاڵی زیندان و نیشتمانەوە تاراوگەی هەڵبژاردووە، بەخەیاڵ و یادەوەرییەوە بەشداری ئازار و مەینەتییەكانی وڵاتەكەی كردووە و بیروڕای سیاسییانەی خۆی لەمەڕ ڕووداوەكان دەربڕیوە. كەسی نامۆ كۆمەڵێ شارەزایی نوێ دەربارەی شوێنی دووەم و سازدانەوەی پێوەندی نوێ دەكات، ئەمە لەپاڵ بەهای نوێ و كولتووری نوێدا لە ئاستی شیعریشدا هەموو ئەوانە لای هەردوو شاعیر ڕەنگیان داوەتەوە و بەشێوەیەكی ئیستێتیكی دایانڕشتووەتە نێو شیعرەكانیانەوە.

ئەزموونی تاراوگە و نامۆبوون لە ئەدەبی كوردیدا مێژووی زیاتر لەدوو سەد ساڵی هەیە و خودی شێركۆ سوودی لێ بینیوە و گەیاندوویەتی بەسەدەی بیستەم، هەرچی مەحموود دەروێشە دیسانەوە ئەدەبێكی دەوڵەمەندی «مهجر»ی لەبەردەمدا بووە و سوودی لێ بینیوە و گەیاندوویەتی بەسەدەی بیستەم.